

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 15 (1218) 15 КРАСАВІКА 2015 г.

Будучыня беларускай мовы хвалюе беларусаў

Змяншэнне колькасці насельніцтва

Страта беларускай мовы

Рост п'янства і наркаманіі

Наплыў мігрантаў з іншых краін

Паніжэнне ўзроўню жыцця

Рост злачыннасці

Уцягванне краіны ў ваенныя канфлікты за яе межамі

Крызіс нацыянальнай культуры

Перадзел уласнасці

Рост тэрарыстычнай пагрозы

На пазамінулым паседжанні "Клуба рэдактараў" на БТ-1 была звернута ўвага на апублікаваны ў "Народнай газеце" № 13 ад 3 красавіка 2015 г. (ст. 5) вынікі сацыялагічнага апытання, праведзенага Інстытутам сацыялогіі НАН Беларусі на тэму "Якія выклікі і пагрозы нас могуць чакаць у будучыні". Відавочна, рэспандэнты маглі назваць некалькі пазіцый. І вось тыя беларусы, пра якіх усе кажуць, што іх хвалюць дзве праблемы - пасадка бульбы і копка бульбы, тыя самыя беларусы на першае месца ставяць небяспеку змяншэння колькасці насельніцтва (37,4% апытаных, а на другое - небяспеку страты беларускай мовы (35,8 %). Больш за трэць апытаных трымае ў галаве дрэнны стан з беларускай мовай у краіне.

Беларускія ўлады сёння рэагуюць на такія апытанні. Але, каб яны адрэагавалі на пытанне мовы, трэба, мабыць, працэнт заклапочаных яе станам завесці за 50 адсоткаў. Тады, можа, што зрушыцца.

Наш кар.

Першая беларускамоўная велікодная служба прайшла ў праваслаўнай царкве ў Сухараве

Службу айцец Аляксандр Шрамко. Людзей было не надта шмат: большасць людзей адстаяла ўсяночную, а беларускамоўная служба ішла ўранку. Усяго раздалі сто беларускамоўных "Сімвалаў веры". Гэта "прыхаджанам і захаджанам", як пішуць удзельнікі службы ў Фэйсбуку.

- На маю думку, усё выдатна. Хор выдатны, айцец Аляксандр усё так выразна і даступна чытаў і прамאўляў, на пасхальнае вітанне большасць адказвала: "Сапраўды ўваскрэс!"

рос!". І надвор'е спрыяла", - піша Марына Кацярыніч.

- Маёй жонкі хрысціянская дачка першы раз была ў храме ўсю літургію. Задавала шмат пытанняў, пайшла да прычасця. Чым не падзея? Трэба будзе ўвесь час прыязджаць на беларускія літургіі,

бо маці і бабуля, прынамсі, разумелі, за што моляцца. Як бач, з захаджанамі прыхаджанамі стануць, - дадае Аляксея Казлоўскі.

Калі рушым да Беларусі ад храмаў, то абавязкова дойдзем.

Сайт НН.

130 гадоў з дня нараджэння Сымона Рак-Міхайлоўскага

Сымон Аляксандравіч РАК-МІХАЙЛОЎСКІ (14 красавіка 1885, в. Максімаўка Вілейскага пав. Віленскай губ., цяпер Маладзечанскі раён Менскай вобл. - 27 лістапада 1938, Менск, НКУС; Псеўданімы: Баўтручонок, Беларус, Бутрым Каляда, Сымон Міхайкаў, Сымон Рак; Крыптанімы: С. Р., Р.-М., Сымон Р., Сымон Р-к) - беларускі публіцыст, рэдактар, паэт, грамадска-палітычны дзеяч. Сябар Рады БНР, пасол сейму Другой Рэчы Паспалітай, арганізатар і член ЦК Беларускай сялянска-работніцкай грамады.

У 1900-1904 вучыўся ў Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі; потым настаўнічаў на Маладзечаншчыне. У 1912 у Феадосіі скончыў педінстытут. Вярнуўся на радзіму. Арганізоўваў беларускія школы. Стаў членам БСГ. У 1914 мабілізаваны ў армію; ваяваў на Румынскім фронце. Пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 у Менску. Узначаліў Цэнтральную вышнюю раду. З 1918 член Рады БНР. У 1918-1919 член Беларускай вайсковай камісіі. У 1918-1920 жыў у Гародні, працаваў у беларускай гімназіі. У 1920-1922 дырэктар Беларускай настаўніцкай семі-

нары ў Барунах. Адначасова, з восні 1920, настаўнік Віленскай беларускай гімназіі. У 1922 абраны дэпутатам сойма Другой Рэчы Паспалітай. З 1923 член Цэнтральнай школьнай рады (з 1926 - Галоўнай управы) ТБШ. З 1925 намеснік старшыні ЦК БСРГ. З 1926 член КПЗБ. Рэдактар "Бюлетэня пасольскага клуба БСРГ". Арыштаваны польскімі ўладамі па справе БСРГ 15.1.1927; Віленскім акруговым судом 22.5.1928 на "працэсе 56-і" асуджаны на 12 гадоў турмы. Паводле рашэння апеляцыйнага суда вызвалены ў 1930. Увайшоў у склад камітэта "Змаганне". З-за пагрозы новага арышту ў кастрычніку 1930 перабраўся ў Менск.

З лютага 1931 года і да арышту працаваў дырэктарам Беларускага дзяржаўнага музея. Уступіў у ВКП(б). У 1931-1932 быў членам ЦВК БССР. Арыштаваны ДПУ БССР 16.8.1933 у Менску, па справе "Беларускага нацыянальнага цэнтра". Рашэннем судовай калегіі АДПУ СССР ад 9.1.1934 як "арганізатар і кіраўнік контр-

рэвалюцыйнай арганізацыі БНЦ" прыгавораны да расстрэлу; прысуд заменены на 10 гадоў лагераў. Адпраўлены на Салаўкі. 5.9.1937 этапаваны ў Менск; 14.11.1938 "асобай тройкай" НКУС БССР прыгавораны да расстрэлу. Рэабілітаваны ваенным трыбуналам БВА 18.4.1956. Быў жанаты, гадаваў дваіх дзяцей. С. Рак-Міхайлоўскі напісаў музыку да рамансу на словы М. Багдановіча "Зорка Венера". У Маладзечне імя С.А. Рак-Міхайлоўскага названа вуліца.

Вікіпедыя.

Віншуем Алену Таболіч

Алена Уладзіміраўна ТАБОЛІЧ (15.04.1940, в. Горна, Зэльвенскі раён, Гарадзенская вобласць) - беларуская перакладчыца, педагог. Кандыдат філалагічных навук, дацэнт Менскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

Вучылася ў Зэльвенскай сярэдняй школе. Закончыла Менскі дзяржаўны ўніверсітэт, дзе і працуе выкладчыкам на факультэце англійскай мовы.

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт, вывучае праблемы параўнальнай лінгвістыкі. З вершамі і перакладамі англійскіх і амерыканскіх паэтаў выступае ў перыядычным друку. Адна з аўтараў-складальнікаў "Англа-беларуска-рускага слоўніка" (1989), "Кішэннага англа-беларуска-рускага слоўніка" (1995), "Англійска-беларускага слоўніка" (2013). Была знаёма з Ларысай Геніюш. Ак-

тыўны сябар ТБМ.

Выдала кнігу перакладаў з класічнай англамоўнай паэзіі "Срэбны дождж" (1999). Упершыню ў Беларусі бабачыла свет перакладная анталогія з паралельнымі арыгінальнымі тэкстамі. Большасць з пяцідзсяткі твораў, якія складаюць зборнік, - якраз тыя, па якіх Алена Уладзіміраўна вучыць студэнтаў англійскай мове і паэтычнаму перакладу. "Ліхтарык глогу" - другая кніга паэтычных перакладаў, якая сабрала перастварэнні вершаў брытанскіх, амерыканскіх, ірландскіх, шатландскіх і валійскіх паэтаў. Алена Таболіч - сярод перакладчыкаў кнігі Рыгора Барадуліна "Ксты", якая вылучалася на Нобелеўскую прэмію.

Вікіпедыя.

Навукова-метадычны цэнтр "Слоўнік", МДЛУ: С.А. Ігнатава; Н.Г. Брэўва; В.М. Пятрова, А.У. Таболіч; А.К. Шчука; Т.М. Суша.

Сакратыят ТБМ і рэдакцыя "Нашага слова" ічыра вініуюць Алену Уладзіміраўну з наважнай датай, жадаюць здароўя і творчых сілаў дзеля далейшай працы на ніве Беларускай мовы.

Дзяніс Тушынскі,
намеснік старшыні ТБМ

Індэкс моўнай разнастайнасці і яго зніжэнне ў свеце і ў Беларусі

Таварыства беларускай мовы можа пазіцыянаваць сябе ў розных сферах. З аднаго боку, мы культурніцкая арганізацыя, з іншага, таварыства займаецца і пытаннямі адукацыі. Мы таксама і праваабаронцы, бо ахоўваем моўныя правы. Існуе і яшчэ адна ніша для самарэпрэзентацыі, якая ў пэўным сэнсе збліжае нас з экалагічнымі арганізацыямі. Баронячы беларускую мову, мы спрыяем захаванню сусветнай моўнай разнастайнасці. Прычым, што характэрна, гэта разнастайнасць у Рэспубліцы Беларусь у апошні час зніжаецца.

"Як так?", - можна запытацца. Хіба ў Беларусі нядаўна зніклі нейкія дагэтуль распаўсюджаныя тут мовы? На шчасце, не, але справа ў тым, што моўная разнастайнасць можа разумецца не толькі як "моўнае багацце" - колькасць моў, распаўсюджаных на пэўнай тэрыторыі. Існуюць і іншыя падыходы.

Напрыклад, яна можа разглядацца як разнастайнасць сем'яў ці іншых груп моў у межах пэўнага арэалу. Дапусцім, у Беларусі да шырокаўжываных можна аднесці толькі славянскія мовы, якія належыць да адной індаеўрапейскай сям'і. А, скажам, у Індыі распаўсюджаны мовы пяці сем'яў: індаеўрапейскай, дравідскай, тыбета-бірманскай і г.д. Яшчэ адзін падыход - улічваць разнастайнасць моў паводле структурных прыкмет. Напрыклад, ці сустракаюцца ў пэўным рэгіёне толькі аналітычныя мовы ці і сінтэтычныя таксама, толькі ізаляючыя ці таксама і флектыўныя і г.д.

Існуе і яшчэ адзін падыход да моўнай разнастайнасці, які асабліва важны для беларускай сітуацыі. Вучоныя Дэвід Харман і Джонатан Лох прапануюць ацэньваць моўную разнастайнасць па аналогіі з біязнастайнасцю. Пры яе ацэнцы ўлічваецца не толькі колькасць відаў у межах пэўнай тэрыторыі, але і ступень раўнамернасці размеркавання арганізмаў, якія жывуць на гэтай тэрыторыі, па гэтых відах.

Што да моў, то, напрыклад, дзве краіны, дзе гавораць на пяці мовах будуць мець аднолькавае моўнае багацце. Але, калі ў адной краіне на адну з моў прыпадае 95% носьбітаў, а ў іншай размеркаванне носьбітаў паміж мовамі роўнае, то ў другой краіне раўнамернасць будзе большай. Вучоныя адзначаюць, што скарачэнне моўнай разнастайнасці ў найбольшай ступені абумоўлена не выміраннем моў, а менавіта перакосам, змяшчэннем балансу ў бок шэрагу найбольш распаўсюджаных моў. Іх падыход дазваляе адсочваць тэндэнцыю да заняпаду моў і можа паспрыяць выпраўленню сітуацыі на адносна ранніх стадыях працэсу.

На такім тэарэтычным падмурку Харман і Лох рас-

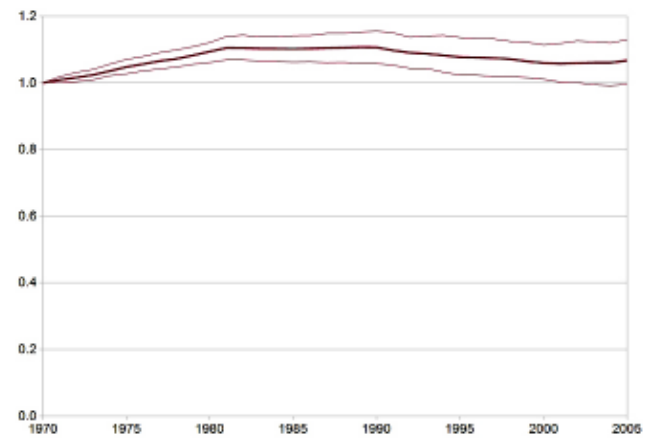
прававалі Індэкс моўнай разнастайнасці. Ён паказвае, наколькі мовы ў межах пэўнай тэрыторыі адхіляюцца ад гіпатэтычнай сітуацыі, пры якой колькасць носьбітаў кожнай з гэтых моў не павялічваецца і не памяншаецца ў параўнанні з адвольна абраным першапачатковым узроўнем. Калі першапачатковая сітуацыя захоўваецца, то індэкс з цягам часу застаецца нязменным. Калі індэкс расце, то гэта значыць узрастанне прапарцыянальнага размеркавання жыхароў пэўнай тэрыторыі паміж мовамі, якія там выкарыстоўваюцца. Калі індэкс памяншаецца, то нара-

стана 15 выданне базы дадзеных "Ethnologue" ("Этналог"), што змяшчае інфармацыю пра больш чым сем тысяч моў свету. Вучоныя адабралі для свайго даследавання выпадковыя 1500 моў. Наступная праверка паказала, што выбарка вельмі дакладна адлюстроўвае агульнасусветнае размеркаванне моў па колькасці носьбітаў, сем'ях і рэгіёнах.

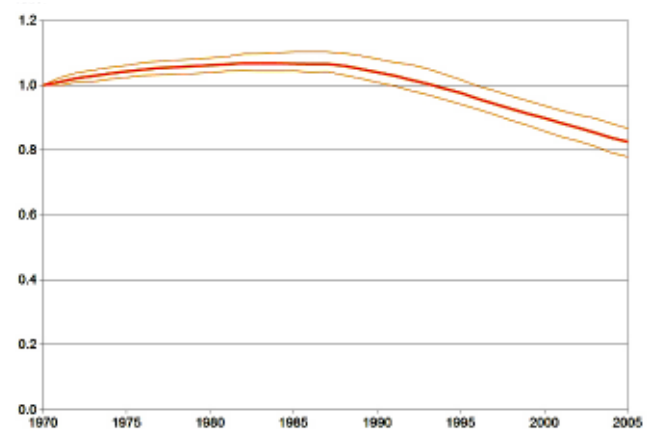
1970 год быў прыняты за кропку адліку. Гэта было зроблена не таму, што моўная разнастайнасць у гэты год была максімальнай. 1970 - найранейшы год, за які маецца прадстаўнічая база дадзеных па ко-

народы, якія жывуць плямёнамі; чые сацыяльна-культурныя і эканамічныя ўмовы жыцця адрозніваюцца ад іншай часткі насельніцтва краіны; чый статус хаця б у пэўнай меры рэгулюецца ўласнымі звычаямі і традыцыямі ці спецыяльнымі законамі. Гэта таксама народы, якія былі жыхарамі пэўнай тэрыторыі ў перыяд яе заваёвы, каланізацыі ці ўсталявання цяперашніх межаў, і якія захоўваюць пэўныя ўласныя сацыяльныя, эканамічныя, культурныя і палітычныя інстытуты.

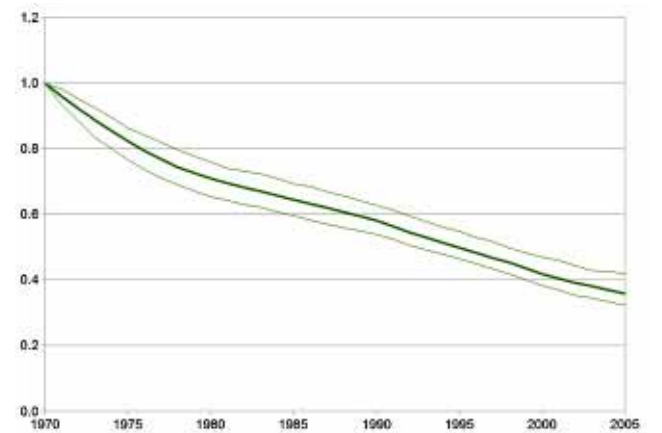
Ніжэй прыводзім графік змянення індэкса моўнай разнастайнасці ва ўсім свеце.

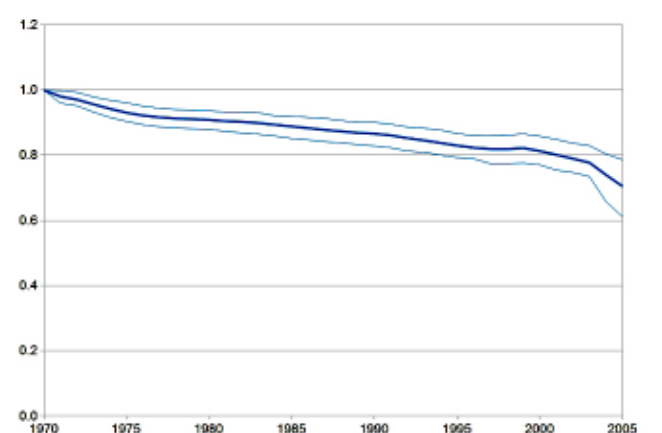
Індэкс моўнай разнастайнасці: Еўразія

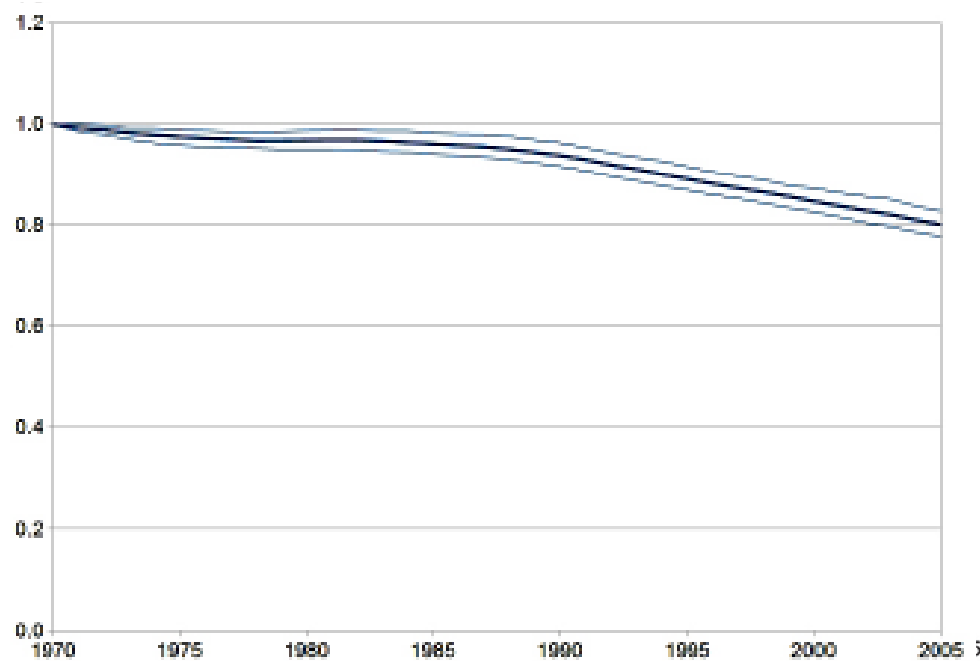
Індэкс моўнай разнастайнасці: Афрыка

Індэкс моўнай разнастайнасці: абедзве Амерыкі

Індэкс моўнай разнастайнасці: Аўстралія і Акіянія

Сусветны індэкс моўнай разнастайнасці

стае дыспрапорцыя, пры якой для ўсё большай колькасці людзей матчынай мовай з'яўляецца ўсё меншая колькасць моў пэўнай тэрыторыі. Пры гэтым колькасць моў ва ўжытку можа застацца нязменнай. Як адзначаюць аўтары, індэкс будзе максімальным для пэўнай тэрыторыі, калі колькасць носьбітаў кожнай з яе моў будзе аднолькавай.

Для разліку індэксу папярэдне вылічваецца працэнт носьбітаў кожнай мовы сярод агульнага насельніцтва пэўнай тэрыторыі за пэўны год, а потым вызначаецца сярэдняе геаметрычнае значэнне для ўсіх моў тэрыторыі за гэты год. Потым разлічваецца сам індэкс, які паказвае, як гэты сярэдні паказчык змяняецца з цягам часу.

Кожнай мове пры разліку надаецца аднолькавая "вага". Гэта значыць, што зніжэнне колькасці носьбітаў нейкай унікальнай мовы (напрыклад, такой, дзе ёсць гукі, якіх няма больш ні ў якой мове свету) акажа на змяненне індэксу той жа ўплыў, як і памяншэнне колькасці носьбітаў любой іншай мовы.

Гэты індэкс можна разлічыць для любой тэрыторыі: усяго свету, асобнай краіны і г.д. Харман і Лох правялі даследаванне змянення сусветнага індэксу з 1970 па 2005 гады. Для гэтага была выкары-

лькасці носьбітаў большасці моў свету. Індэкс моўнай разнастайнасці за гэты год быў умоўна прыняты за 1 (што не з'яўляецца максімальным узроўнем). Пад колькасцю носьбітаў пэўнай мовы мелася на ўвазе толькі колькасць чалавек, для якіх гэта мова з'яўляецца роднай. У паняцце "родная мова" аўтары ўключалі наступныя сэнсы: "тая мова, на якой чалавек будзе размаўляць найчасцей, калі ў яго будзе выбар".

Даследаванне выявіла, што сусветны індэкс скараціўся з 1 да 0,95 з 1970 па 1988 гады і рэзка скараціўся да 0,80 ў 2005 годзе. Прыкладна гэтак жа скараціўся і індэкс, разлічаны толькі для абарыгенных моў. Па падліках, яны складаюць 80 - 85% усіх моў свету. Такім чынам, сусветная моўная разнастайнасць за перыяд з 1970 па 2005 скарацілася на 20%, прычым хуткасць скарачэння расце. Калі ў 70-я - 80-я гады яна складала 0,3% за год, то ў 90-я - 2000-я ўжо 1%.

Таксама аўтарамі былі вылічаны індэксы разнастайнасці абарыгенных моў асобна па рэгіёнах свету. Усеагульна прынятага азначэння "абарыгеннага народу" не існуе, аўтары скарысталіся дэфініцыяй з "Канвенцыі аб абарыгенных і плямённых народах" Міжнароднай арганізацыі працы. Паводле гэтага азначэння, гэта

Наступныя графікі адлюстроўваюць змены разнастайнасці абарыгенных моў па асобных рэгіёнах.

Як бачна з прыведзеных графікаў, найбольш стабільная сітуацыя ў Еўразіі, дзе на працягу 70-х разнастайнасць нават павялічвалася. Найбольшае скарачэнне назіралася ў абедзвюх Амерыках (ажно на 64%), на другім месцы - Акіянія і Аўстралія (30%). Хаця ў Афрыцы да 1985 года разнастайнасць расла, потым назіралася яе рэзкае падзенне з 1,07 да 0,83.

Для таго каб з большай доляй дакладнасці разлічыць індэкс, неабходна мець інфармацыю па колькасці носьбітаў за кожны год з абранага дэяпазону. Яго можна разлічыць і з прапушчанымі гадамі, але дакладнасць зменшыцца, бо ў формуле для гэтага выпадку робіцца дапушчэнне, што ў прапушчаныя гады індэкс змяняўся з фіксаванай хуткасцю з года ў год.

Вынікі перапісаў насельніцтва Беларусі 1999 і 2009 гадоў, якімі мы скарысталіся, каб разлічыць індэкс для нашай краіны, красамоўна сведчаць аб тым, што доля насельніцтва, якая звычайна выкарыстоўвае беларускую мову як хатнюю, скарацілася, а колькасць людзей, што аддае дома перавагу рускай мове, вырасла. У адпаведнасці з падыходам Хармана

і Лоха, гэта, верагодна, значыць, што моўная разнастайнасць у Беларусі за азначаны перыяд скарацілася (натуральна, мы пакідаем у баку пытанні правільнасці ідэнтыфікацыі носьбітамі сваёй мовы, уплыў адносін да моў на адказы і г.д.). Паколькі сітуацыя і так выразная, быў выкарыстаны грубы метада разліку.

Разлік быў зроблены з выкарыстаннем спалучэння двух спосабаў разліку Хармана і Лоха: для сітуацыі, калі

вядомыя лічбы для кожнага года і для сітуацыі, калі ёсць прабелы. У апошняй сітуацыі неабходна рабіць інтэрпаляцыю наяўных лічбаў для кожнага года, па якім рэальных лічбаў няма, а затым выкарыстаць асобную формулу. Мы ж зрабілі такую інтэрпаляцыю толькі для аднаго з прапушчаных гадоў, а затым скарысталіся формулай для першай сітуацыі. Натуральна, што такі спосаб з'яўляецца вельмі грубым.

